

BUĐENJE DUHOVNO—RELIGIOZNE DIMENZIJE U MLADIH

Tomislav IVANČIĆ

UVODNE MISLI

Ovo bi predavanje trebalo odgovoriti na pitanje, da li se danas zaista događa buđenje duhovne i religiozne dimenzije u mladim generacijama i ukoliko se događa, u kojoj mjeri. Zadana tema očito zahtijeva pozitivna istraživanja na području religioznosti ili nereligioznosti mladih danas. Stoga će se u većem dijelu ovog predavanja iznositi rezultati istraživanja na području religioznosti i kod nas, i u svijetu. Drugi, manji dio radnje pokušat će odgovoriti koji su uzroci tog buđenja duhovno-religiozne dimenzije u mladih. Treći dio radnje govorit će o perspektivama toga buđenja za nas.

Istražit ćemo ovdje da li je riječ o spektakularnim dimenzijama buđenja religioznosti u mladih, ili o nekim djelomičnim, sporadičnim događajima ili pak o fenomenu koji je tek u začetku.

Kad se govori o duhovno-religioznoj dimenziji, onda to nije jednoznačan pojam. Religiozna se dimenzija može pružati od idolopoklonstva pa do vrhunske kršćanske vjere. Očito je da se između toga nalazi mnogo čega drugoga što može biti idolopoklonstveno, politeističko ili monoteističko, pa čak i okultno. Drugim riječima, važno je kod svega toga ispitati da li je to duhovno-religiozno buđenje šansa za Crkvu ili problem Crkve. Budući da nas kao kršćane zanima što se u tom buđenju događa u Crkvi, to ćemo birati podatke prvenstveno o kršćanskim krajevima, a manje muslimanskim, budističkim, hinduističkim i sl.

SEKULARIZACIJA I POKRETI MLADIH

Želimo li istražiti pravu istinu o suvremenom fenomenu religioznosti mladih, tada se nalazimo u procijepu. U crkvenim i u svjetovnim informacijama nailazimo na paradoksalne ili čak i na protivurječne izjave. Govoreći sjemeništarcima iz Bolzana 25. travnja 1985. godine, bečki nadbiskup kardinal König, rekao je da se sa sigurnošću može govoriti o vjerskoj renesansi u zemljama istočne Evrope. Nekako u isto vrijeme u razgovoru za tjednik „Mladina” ljubljanski je nadbiskup Alojzij

Šuštar na novinarovu tvrdnju da broj mladih vjernika raste, odgovorio: „Statistike u Crkvi otkrivaju da broj ne raste, nego pada...” Slične ili iste protivrječne izjave nalazimo i u tisku izvan Crkve. Tako je jedan od voditelja tribine „Religija i društvo” u Zagrebu rekao prošle godine: „Rezultati istraživanja dobiveni anketiranjem 1500 osoba iz Zagreba i okolice pokazuju da religioznost u posljednjih desetak godina nije u porastu.” U isto vrijeme dr. Nikola Kuvačić u listu „Intervju” od 27. rujna 1985. godine govori o visokom stupnju religioznosti ispitanika i kaže da je porast religioznosti kod omladine očit, jer je čak 52 % splitskih srednjoškolaca izjavilo da su religiozni, dok je posljednje istraživanje iz 1968. godine pokazalo da su bili religiozni tek 33 %.

Znači li to da je riječ o porastu religioznih, ali da to istodobno ne znači i porast vjernika u Crkvi? Ili su u pojedinim predjelima zemlje mladi u religioznom budućnosti, a u drugima ne?

Opća sekularizacija u svijetu dosezala je u raznim zemljama i u raznim vremenima različito svoj vrhunac i kraj. U evropskim zemljama, kao i kod nas, taj vrhunac se doseže negdje 80-ih godina ovog stoljeća. Kad je u Americi 1965. bio vrhunac sekularizacije, tada se pojavila „teologija mrtvoga Boga”. Ta je teologija htjela reći da je Bog mrtav u suvremenom svijetu. Ona se razvijala nekih desetak godina i nakon 70-ih godina ovog stoljeća netragom je iščezla. Međutim, nakon „teologije Božje smrti” počelo se posvuda doživljavati da je došlo vrijeme čovjekove smrti. Negdje naime nakon 70-ih godina ovog stoljeća kao da je znanost prestala otkrivati nešto novo. Na taj način ona je prestala biti religiozni nadomjestak za ljude koji su se nadali da će ona ostvariti nebo na zemlji. Slična kriza nastala je i u politici, gdje nestaju veliki lideri i gdje se više ne očekuju neke velike kvalitetne promjene u svijetu. Kultura i umjetnost također kao da su dosegli svoj vrhunac, kao da su udarili u besmisao i vraćaju se u traženju natrag. Naj snažniju prijetnju smrti čovjeka i čovječanstva očituje atomsko naoružanje koje poput Damoklova mača visi nad svijetom. Ekonomske krize, nezaposlenost, inflacija, ratovi i terorizam zajedno s ekološkim problemima sugerirali su kao da je kraj čovječanstva postao još bliži i beznadnije prisutan u svijetu. Zagađenje voda, pomanjkanje voda u gradovima, zagađenje hrane i u poljima i u prodavaonicama, čovječanstvo koje raste i osobito mladi kojih je sve više – sve to izaziva krize. Prema statistikama, godine 2000, znači za 14 godina, bit će na svijetu 1.180.000.000 mladih. To je utoliko uznemirujući broj ako se zna da će se u razvijenom svijetu mlada generacija povećati samo za 5 %, dok će baš u najugroženijim dijelovima Afrike, Azije i Latinske Amerike mladi porasti čak za 80 %.

Kako je sekularizacija napredovala u pojedinim zemljama, tako su se pojavljivali i pokreti mladih. Bili su to više ili manje revolucionarni pokreti koji su pokušavali na raznim dijelovima svijeta stvoriti pravdu, mir i sretniju budućnost. Godine 1964. u SAD-u je započeo Berkeley pokret za slobodu govora, koji se pokazao kao snažan izvor studentskih nemira. Istodobno su se pojavili hipici ili „djeca cvijeća”, mladi koji su određenom rezignacijom i mirnoćom tražili mir u svijetu i zahtijevali zaštitu prirode. U to vrijeme se u Americi pojavio pokret „Isusov narod” s različitim imenima. To su kršćanski inspirirani mladi koji su stvarali zajednice, osnivali komune ili pokušavali stvoriti bazične skupine. Nekako u to vrijeme Beatlesi

su pošli u Indiju da bi kod ondašnjih gurua učili meditaciju i doživljavali transcencijiju koju bi prenosili putem glazbe i riječi mladima svijeta. Poslije toga je došlo do uvoza „zen-meditacija“, „jogi-meditacija“ i sličnih istočnjačkih metoda. Ubrzo su se, nakon 70-ih godina ovog stoljeća, počele širiti Evropom najrazličitije sekte, koje su došle uglavnom iz Indije i s Dalekog istoka. Među njima je poznata „Crkva ujedinjenja“ Sun Myung Muna, zatim „Porodica ljubavi“ ili „Djeca Božja“ Davida Berga, scientologija, spoja religije i naivnog pozitivizma, zatim pokret Hare Krišna, koji je osnovao Swami Brabhupada, maharadžijevci (kojih ima mnogo u svijetu, a i kod nas). Pojavio se i pokret Ananda Marga, u prijevodu „put blaženstva“, koji meditativnim tehnikama želi ostvariti sjedinjenje s Bogom. U svijetu i kod nas je poznata transcendentalna meditacija. (Kod nas ju je prošlo oko pet tisuća ljudi.) Osnivač je Mahariši Maheš Yogi. Taj se pokret pod imenom psihofizičke relaksacije skriva kao religija. Slične su organizacije nastale i u Japanu, kao pokret za liječenje, zatim pokret Soka Gakao, koji sadrži monaške nauke i askeze hinduističke i budističke naravi. U Africi se javljaju bezbrojne zajednice duhovnog karaktera kršćanske i muslimanske provenijencije. Računa se da je oko pet tisuća takvih zajednica nastalo u južnoj Sahari.

Osobito je buran bio 1968. godine „revolucionarni svibanj“, koji je počeo u Nantesu i Parizu, zatim Frankfurtu i Berlinu i na drugim sveučilištima, nakon čega su odjeknuli ustanci mladih u Italiji i Varšavi. Pod inspiracijom Mao Ce-tunga nastao je pokret „kulturna revolucija“ mladih u Kini. Tamo je Zedong 20 milijuna mladih dekretom poslao na selo. Usprkos nezadovoljstvu tih silom raseljenih osoba i povremenim demonstriranjem pred očima svjetske javnosti kineska vlada u ovom trenutku ne može riješiti njihov problem. Iste godine kada je u Francuskoj i na gotovo svim sveučilištima svijeta buknuo ustanak mladih, katkad povezan i s radnicima, pojavio se u Čehoslovačkoj pokret „Praško proljeće“. Kod nas je u SR Hrvatskoj 70-ih godina bio „mas-pokret“. U Poljskoj je buknuo pokret pod vodstvom sindikata „Solidarnost“.

Nakon 70-ih godina sve je više jačao fundamentalistički pokret islama. Šiitski fundamentalizam skinuo je s vlasti šaha i postavio na vlast religioznog predstavnika Homeinija. Taj pokret još nije završio, nego grca u ratu i krvi u močvarama između Irana i Iraka.

Mladi su se u SAD-u 60-ih godina angažirali u borbi protiv rata u Vijetnamu i protiv novačenja vojske. Također su se angažirali u pokretu za građanska prava američkih Crnaca pod vodstvom Martina Luthera Kinga. Veliki pokreti nastali su i u svijetu glazbe kao što je rock, beat i druga glazba. Elvis Prisley bio je idol mladih u glazbi, a James Dean na filmu. Mladi SAD-a su se također angažirali i u poznatom ustanku u crnačkom getu Los Angelesa. Iako su Crnci dobili već prije građansko pravo, oni su se dalje bunili, a jedan sudionik toga ustanka je rekao: „Mi smo dobili slobodu, ali nismo bili oslobođeni.“

Nakon sloma velike pobune mladih 1968. godine veći dio mlade generacije pasivizirao se i povukao iz političkog života. Mnogi su se dali na terorističke akcije. Osamdesetih godina bio je slom tog lijevog terorizma. Nakon toga su nastali alternativno-ekološki i mirovni pokreti. Sveučilišni pokreti. Sveučilišni problemi u

Njemačkoj postali su problemi borbe protiv rasizma. Suprotstavljanje apartheidu u Južnoj Africi aktualno je na mnogim američkim sveučilištima. U Francuskoj se političke vode tuže da su mladi postali apolitični. No, tako se govorilo mladima i prije revolucionarnog svibnja 1968. I u Sovjetskom Savezu se kritizirala apolitičnost mladih, pretjerana težnja za materijalnim bogatstvima i sklonost alkoholizmu. U Poljskoj 60 % omladine živi na granici socijalnog minimuma. I govori se o njima da su postali ogorčeni, skeptični i cinici. Mnogi mladi su prešli u podzemlje terorizma, a drugi u konzervativne religije i načinili od njih sekte. Jedni su pokušali metodama Dalekog istoka ući u nutarnje prosvjetljenje putem meditacije. Neki su ušli u istočnjačke sekte i one su ih zarobile. Jedni su pošli u bazične grupe. Jedni opet u anarhiste, da se bore protiv svega što je svijet otaca. Drugi su se angažirali u pokretu za „Treći svijet” ili za trajno oslobođenje crne Amerike. Mnštvo mladih počelo se baviti okultizmom. Kod nas možemo čitati o valu okultne prakse u „Večernjaku”, „Vjesniku”, „Vikendu”, kao i drugim časopisima, od radiestezijske preko hiromantije do vračarstva, čarobnjaštva i raznih idolopoklonstava, iscjeliteljskih i vračarskih praksa. Posvuda se na kioscima i u knjižarama propagiraju knjige koje uče praksu magije, kartomantiju i hiromantiju, tumače snove, govore o astrologiji, uče spiritizirati, uvode u praksu radiestezijske. Sve to, međutim, opterećuje mlade, a da im nitko ne može pomoći. Neki misle da su u okultizmu pronašli transcendenciju, opipali nešto iznad materijalnog svijeta. No, oni su ostali zarobljeni. Mnštvo mladih također konzumira drogu i time se zarobljuje. Mnogi su čitajući Moodijevu knjigu „Život poslije života” pronašli da poslije smrti ipak nešto postoji. To ih je gicalo da traže dalje. To je, među ostalim, polako otvaralo put religijskim pitanjima.

Mladi su počeli uvidati da njihovi pokreti nisu donijeli velike rezultate. To ih je čini se, potaklo da se počnu obraćati transcendentnim, okultnim, parapsihološkim i religijskim praksama. No, ne samo to nego su i moralna zla počela mlade zarobljavati, te su tražili izlaz iz ropstva i navika u koje su ušli. U „Vjesniku” od 17. veljače 1985. godine mogli smo pročitati: „Ima mladih koji ne pokazuju ni minimum poštovanja prema sudu, autoritetima i ljudima koji im žele pomoći. To je samo jedan od oblika pojačane agresivnosti dijela mladih prema organiziranom dijelu društva. Ne poštuje se škola, porodica, društvene institucije.” Ili na drugom mjestu piše „Vjesnik”: „Školi je daleko u prvom planu gradivo i nastavni program, dok se odgoj i moralne zasade preskaču u velikim skokovima” (Vjesnik, Drobniak). Zvonimir Mahečić u „Vjesniku” od 31. kolovoza 1985. kaže: „Pogledajte koje-kakve magazine! Pogledajte kako izgledaju kiosci... Silovatelji i napasnici su nam iz godine u godinu sve mladi. A kako i ne bi bili? Neki im zapravo javno aplaudiraju. Podigla se pornografija gotovo na razine karakteristike naše sredine. Kada smo čuli da kod nas štampa digne glas protiv galopirajuće pošasti silovanja? Pri tome je najpodlije što se sve to tumači kao izraz emancipacije, napretka, čime se zavode ljudi koji nemaju dovoljno izgrađene stavove.” Tito Bilopavlović u časopisu „Danas”, br. 15, od 15. ožujka 1983. godine doslovno kaže: „Bez obzira na to što me mogu optužiti u kavanskim razgovorima za smiješni tradicionalizam, moram ponoviti jednu svoju davnu tvrdnju – da ne vidim napredak u tome što se ruše tradi-

cionalni oltari, kako bi se na njihovo mjesto postavile avangardne kante za smeće.”

Što se to zapravo počelo događati s mladima u religijskom smislu? Štefica Bah-tijarević drži da religija nije urođena i da je ono što se događa društveni proizvod.¹ Srdan Vrcan pak misli da svi razlozi koje sociolozi iznose kao razloge novog buđenja religioznosti kod mladih i uopće u svijetu, ipak nisu dostatni da tumače ono što se događa. On smatra da se religioznost događa hirovito, onda kad se najmanje nadamo, da se stoga nikada ne može reći da je ona iščeznula iz ljudi. Svaki se čas može ponovno pojaviti.² Neki sociolozi misle da su krize u svijetu razlogom povećanja religioznosti.

Mladi su s jedne strane doživjeli nedostatnost svih praksa, svjetonazora i tumačenja svijeta, a s druge strane su preko raznih napisa i pokreta u Crkvi osjetili prisutnost Boga i djelovanje Božje u svijetu. Meditacije, molitveni pokreti, razna ukazanja, govor o tome na televiziji, knjige, sve je to dovelo do toga da su mladi ljudi s pozitivne strane došli do rezultata da Bog zaista postoji. Dosta se samo sjetiti one knjige André Frossara „Bog postoji, ja sam ga susreo.”

S druge strane, parapsihološke i okultne prakse navele su ljude također na to da s negativne strane uvide kako postoji zaista i neki drugi nadmaterijalni svijet.

BUĐENJE RELIGIOZNOSTI KOD MLADIH

Šezdesetih godina ovog stoljeća u Americi je završila, a u Evropi počela snažna sekularizacija. Opadanje religioznosti i crkvenosti zapažalo se i u svijetu i kod nas. Sve je manje bilo sudionika nedjeljnih misa, manje sjemeništara, bogoslova i redovničkih kandidata. U nekim sjemeništima i redovničkim zajednicama to je smanjenje bilo drastično. Ponegdje su morali zatvoriti sjemeništa ili samostanska vrata. Osim toga mnoštvo ljudi je izlazilo iz Crkve bilo zbog crkvenog poreza, bilo zbog indiferentizma i ateizma. Mnogo crkvenih službenika napuštalo je Crkvu.

Osamdesetih godina u Evropi (negdje ranije, negdje kasnije), a u Americi već 60-ih godina ovog stoljeća, dolazi do zaustavljanja sekularizacije i do ponovne revitalizacije religioznosti. Ta se revitalizacija, međutim, različito događa. Ponegdje je to, npr. u kršćanstvu povratak u Crkvu i na prakticiranje tradicionalnog načina crkvenosti, a ponegdje je to povratak na kršćansku vjeru, ali izvan crkvenih okvira.

Prema podacima posljednjih godina, broj katolika u svijetu raste, ali u Evropi opada.

„Osservatore romano” od 28. travnja 1985. donosi podatak da je broj katolika u zadnjih 10 godina porastao u Africi od 6,4 % na 8 %, u Sjevernoj i Južnoj Americi od 47,4 % na 49,5 %, u Aziji od 7,5 % na 8,4 %, u Oceaniji od 0,7 na 0,8 %, a u Evropi je pao od 38 % na 33,3 %.

Kako to izgleda u pojedinim zemljama Evrope? Za većinu Austrijanaca Bog više nema nikakve važnosti. U situaciji smo koja sliči onoj u kojoj su bili prvi krš-

1 Usp. S. Bahtijarević, *Novija kretanja religioznosti mladih*, u: *Pitanja* 3/4 (1984) 24.

2 Usp. S. Vrcan, *Diskusija*, u: *Pitanja* 3/4 (1984) 60–66.

čani. Običan čovjek živi pragmatično i površno, stalno ga apsorbira vanjština – kaže biskup Florijan Kuntner iz Beča.

Ipak u toj zemlji postoje mnoge molitvene kuće, snažno je razvijena karizmat-ska obnova i mnoštvo molitvenih skupina djeluje kao kvasac u župama.

U Italiji između 60. i 80. godine ovog stoljeća crkveni moral mladih prelazi u društveni moral. Vjerske vrijednosti, iako zadržavaju moralni prizvuk, smatraju se moralno manje relevantnim od međuljudske i društvene pravde. No, ipak bazične zajednice, karizmat-ska obnova i religijsko-politički pokreti okupljaju mnoge.

U Njemačkoj se mladi bune protiv Crkve da se ne bori za pravdu i mir. 10–20% mladih želi Crkvu isključiti iz društvenog konteksta. Drugi se opet ne ponašaju u skladu sa zapovijedima Crkve, a ostaju u njoj. Crkva za njih ima budućnost, ali smatraju da nije u redu njezino političko neangažiranje. Snažno djeluje obnova u Duhu, kursiljo i slični pokreti.

U zadnjih deset godina mladi u Nizozemskoj uglavnom odbacuju vezu s Crkvom. Oni smatraju da nije potrebna formalna pripadnost Crkvi da bi se vjerovalo i vjerski živjelo. Tako se broj mladih koji su se izjasnili da ne pripadaju Crkvi od 1968. do 1974. godine povećao sa 28 % na 46 %. Međutim, takvi mladi ne prekidaju s religijskom praksom. Oni imaju necrkvene vjerske oblike. Crkva je previše okrenuta eliti i narodu neshvatljiva, kažu mladi. No, unatoč kritici, ima mladih koji i dalje sudjeluju u životu Crkve u Nizozemskoj. Najviše je tu mladih studenata koji imaju dovoljno znanja i kritičkih mogućnosti da na nov način djeluju unutar crkvene institucije. Oni cijene ekumenski duh, Evanđelje postavljaju iznad službenog učenja Crkve. Osim toga, ima mladih koji se deklariraju kao katolici, a kažu da nemaju nikakve veze s Crkvom.

U Engleskoj gotovo polovica mladih koji dolaze iz katoličkih škola napušta Crkvu otprilike oko 15. godine. Oni u Crkvi vide podršku privilegiranima. Ona je za njih odviše birokratska i formalistička, uskih pogleda i fosilizirana.

Mladi Francuzi ne žele ostati u Crkvi jer zapostavlja slobodu, ljubav, druženje. Ne sviđa im se što ih crkveni poglavari u Francuskoj pozivaju na pokoravanje, na izbjegavanje konflikata, na čuvanje formalnog jedinstva. Crkva im je isto tako daleka kao i njihova obitelj. Traže otvoreniju Crkvu, da bude na raspolaganje svima, da bude u pokretu, da bude sposobna za neobična i smjela djela, bliža poruci Evanđelja, kažu oni. Poznat je pokret Taize i karizmat-ska obnova.

Mladi u Belgiji smatraju da živjeti po Kristovu evanđelju ne znači ujedno i pristajati uz Crkvu. Misle da je Crkva izdala Krista, da se ne zalaže za novi svijet, da se udružuje s moći, da ne cijeni Božji narod, da ne shvaća mlade.

Za španjolsku mladež kaže se da mnogo vjeruje u Boga, prilično u Isusa, a malo u Crkvu. 34 % mladih u Španjolskoj smatra da je potrebno pripadati Crkvi, 42 % kaže da je to poželjno, a 18 % je ravnodušno, dok samo 2 % smatra da je to štetno. Čak 54 % mladih Španjolaca kaže da se može biti katolik, a ne slagati se s Crkvom. Suprotnog mišljenja je tek njih 18 %. U Španjolskoj opada broj pristupa službenim crkvenim grupama, ali raste broj pristupa neformalnim grupama, koje se uglavnom bave životnim problemima.

Za mlade u Evropi općenito mise su dosadne, osobito bogoslužje riječi. S na-

klonošću prihvaćaju služenje mise u malim grupama. Omiljenija im je osobna molitva, kao osobni čin.³

U Australiji je u zadnjih 15 godina poraslo zanimanje za Katoličku Crkvu. Dok se 70-ih godina tek 3 tisuće ljudi javilo na tečajeve za obraćenike, dotle se 80-ih godina njih već 28 tisuća javilo na takav tečaj od 20 tjedana.

U Koreji se čuje o snažnom preobražaju Crkve i kršćanstva. Dr. Paul Yonggi Cho je u 25 godina evangeliziranja obratio više od 500 000 budista na kršćanstvo. U glavnom gradu Seulu nalazi se najprostranija crkva na svijetu sa 10 000 sjedala. Bezbrojne kuće molitve nalaze se u planinama iznad Seula i u ostalim predjelima Južne Koreje.

Posljednjih se godina u SAD-u smanjio broj katolika, a u Katoličkoj Crkvi broj svećenika, redovnika i redovnica, kao i broj krštenja. Ipak, rastu molitvene kuće. No, u SAD-u općenito uzeto govori se o novom valu religioznosti. Evo nekih podataka koje je prof. Danijel Yankelovich donio u svojim anketama. Na pitanje da li se ikad molite Bogu, 63 % mladih je odgovorilo da se moli često, a povremeno 25 %; 40 % mladih ispitanika odgovorilo je kako njihovu uvjerenju najviše odgovara tvrdnja da postoji neki duh koji upravlja svijetom. Na pitanje da li ste išli u crkvu posljednjih sedam dana, zanimljivo je usporediti da taj broj od 1958. do 1974. pada, a od 1974. do 1980. raste. Naime, 1958. godine 49 % njih je odgovorilo da su bili posljednjih sedam dana u Crkvi. Godine 1974. odgovorilo ih je samo 40 % „da”, a 1980. godine, 6 godina kasnije, već je 44 % njih odgovorilo sa „da”. U Americi je dakle sekularizacija rasla maksimalno do 1965. godine, a onda već 1970. godine religija oživljava i ustoličuje se, a od tada raste. Nakon 70-ih godina u Americi su počele jačati konzervativne Crkve. To je bio povratak fundamentalnim vrijednostima, fundamentalnoj ekonomiji, fundamentalnoj religiji i Crkvi kao stupovima novog morala. Ta neokulturna revolucija, kako je nazivaju, dobila je za sebe znatan dio mladih Amerikanaca, tzv. novih rebeliona, koji prihvaćaju novi stil življenja.⁴

U Bangladešu je u zadnjih 15 godina oko milijun muslimana prihvatilo kršćanstvo.

U Kini nastaje otapanje odnosa prema religiji. Tako se zamjenik voditelja Akademije za društvene znanosti u Pekingu Zhao Fusan distancirao od tradicionalne marksističke interpretacije religije kao opijuma za narod. Religija po njegovu mišljenju spada u civilizaciju svakog naroda. Zato je nepotpuno i neznanstveno ako se religiju označava kao opijum za narod, kaže on.

I u istočnim marksističkim zemljama, prema govoru kardinala Königa, također nastaje revitalizacija religije i religioznosti.

Sada se 54 % Mađara identifikira kao pripadnici Crkve, odnosno kao religiozni. Prije 5–10 godina mladež je bila najmanja grupa religioznih u mađarskom društvu. Danas su oni osim inteligencije oni na kojima se vide znakovi religiozne obnove tako da se može već dobro mjeriti porast religioznosti kod mladeži. Istina, mali broj mladih Mađara ide nedjeljom na misu, tek 3 %, i tek 1 % ili čak manje od toga

3 Usp. A. Grumelli i dr., *Mladi i budućnost vjere*, u: *Pitanja* 3/4 (1984) 155–166.

4 Usp. E. Ivoš, *Iskustva*, u: *Pitanja* 3/4 (1984) 76–79.

između 14. i 25. godine ide na vjeronauk. No, postoji mnoštvo religioznih grupa koje se ne sastaju u crkvenim prostorima, nego zasebno.⁵

Svaki peti građanin Sovjetskog Saveza priznaje se pripadnikom Ruske pravoslavne crkve. Novinar Platonov u „Moskovskoj pravdi” prošle godine kaže da religioznost zahvaća oko 10 % sovjetskog stanovništva, te da je to i mnogo i malo. Ali, kaže on, Pravoslavna Crkva je živnula i postaje elastičnija. Iako je po Ustavu vjera slobodna, Platonov putem glavnog partijskog lista poziva aktiviste ateizma da se više trude oko onih najbrojnijih, koji nisu ni religiozni ni ateistični, a među kojima Crkva okuplja nove pristaše, kaže on.

O tom stanju u Crkvi u Sovjetskom Savezu opširnije i detaljnije govori Tatjana Goričeva u knjizi koja je kod nas prevedena pod naslovom „Put k Bogu spasitelju”. Ona kaže da se u vrijeme njezina obraćenja krstio velik broj njezinih prijatelja. Kršćanstvo je u Sovjetskom Savezu, prema njezinim riječima, postalo moda, korisna i dobra. Za Tatjanine kolege i kolegice otkriće Boga bilo je predivno iznenađenje, tvrdi ona. Ona dalje naglašava da se je 70-ih godina ovog stoljeća veća polovica neoficijelnih pjesnika i umjetnika Lenjingrada ubrajala u kršćane. Doslovno veli kako je svima bilo poznato da je i oficijalna stvaralačka elita Moskve i Lenjingrada postala kršćanska. Ljudi se sveučilišnom naobrazbom, počеше se trsit i da budu primljeni u duhovne akademije u Moskvi i Lenjingradu. Skupljali su se mladi pisci, umjetnici, filozofi u kući. No, Goričeva tvrdi da među svećenicima nema baš mnogo onih koji razumiju veličinu događaja koji se sada ocrtava u Rusiji. No, oni koji su toga svjesni, a ima ih u Lenjingradu možda pet, a nešto više u Moskvi, oni skreću na sebe pažnju. Mi ih ljubimo i imamo povjerenje u njih kao da su božanstva. Naši svećenici ne drže političke propovijedi, kaže Tatjana Goričeva, a direktno se ne dotiču niti socijalnih tema, no ipak uvijek govore o onom što je najvažnije i najaktualnije. Govore o kajanju, o onome što je potrebno da budemo svjetlost svijeta, o Crkvi. Nama upravo trebaju takve riječi. Najvažnije je bilo pronaći Kraljevstvo Božje, da se ostali problemi mogu osmisliti, prihvatiti i riješiti. O djelovanju Baptističke Crkve veli da su i oni često spremni na mučeništvo, da bi svjedočili Isusa Krista. Ruski umjetnici i pjesnici bili su oni koji su u duhu izrastali. Goričeva doslovno kaže: „Bili smo sretni da smo pronašli Crkvu, da smo i mi pozvani da je gradimo, da se i preko nas, ruskih žena, događa njeno vječno samoočitanje” (str. 103).

Pređimo sada na analiziranje stanja kod nas u Jugoslaviji.

Godine 1953. 88 % građana naše zemlje deklariralo se kao vjernici, a samo 12 % kao ateisti, bez konfesionalne pripadnosti. Ta je masovnost bila i za odrasle i za omladinski dio stanovništva. Od tada, međutim, nastaje odvajanje i od religije i od Crkve. To je imalo masovne razmjere. Mnogi govore o potpunom otuđenju od religije i od Crkve. Najsistematskije to pokazuju slovenska istraživanja. U slovenskoj populaciji 1953. godine izjasnilo se 85,7 % građana da je vezano uz religiju i Crkvu. Godine 1978. postotak je pao na 45 %. Prema slovenskim katoličkim izvorima tendencija tog odvajanja od Crkve vidi se osobito između 1966. i 1978. godine. Od tada je krštenje djece od 85 % palo na 67 %, broj vjenčanja od

5 Usp. *Concilium* 5 (1985) 351.

76 na 51 %, odlazak na nedjeljnu misu od 35 na 25 %. Istodobno se gotovo prepolovio broj studenata teologije u Sloveniji. Taj trend odvajanja od Crkve relativno je snažno i najjače zahvatio baš omladinu. Zdenko Roter tvrdi da je pod kraj 80-ih godina došlo do zaustavljanja opadanja religioznosti i vjerske prakse u Sloveniji. Do 1981. godine, kaže on, moglo se još uvijek kod slovenskih srednjoškolaca zapaziti opadanje religioznosti, dok se na osnovi drugih istraživanja može zaključiti da je ipak riječ o stabiliziranju religioznosti.

Ne samo u Katoličkoj nego i u Pravoslavnoj crkvi događa se revitalizacija religioznosti. O situaciji u SR Makedoniji „Večernje novosti” od 24. travnja 1985. godine donijele su vijest da su članovi SUBNOR-a Makedonije reagirali na nesagledivo štetne posljedice vjerskog utjecaja na omladinu i govore da je samo npr. u Tetovu na 80 punktova čak 6000 mladića i djevojaka obuhvaćeno vjerskom nastavom. „Oslobođenje” od 26. studenoga 1985. godine izvješćuje kako je u OK SSO u Osečini, u SR Srbiji, nedavno objavljeno da su pojedini mladi ljudi aktivisti javno rekli: hoćemo u SSO, ali nas ne sprečavajte da idemo u crkvu. Drugi podaci također nas izvješćuju kako je u Srbiji snažno porastao „bogomoljački pokret”, koji još od 1920. godine djeluje u Srbiji. To je neka vrsta molitvenih skupina, sličnih kao u Katoličkoj Crkvi. Osim toga, čuje se o raznim tribinama na kojim mladi profesori beogradskog fakulteta okupljaju mlade. Također i o molitvama i o bdjenjima uoči crkvenih blagdana.

U Vojvodini se 1974. godine 95 % učenika i studenata deklariralo da ne vjeruje u Boga, a 10 godina kasnije, to znači 1984. godine, deklariralo se 73 %. Dakle, u Vojvodini se povećao za 22 % broj onih koji nisu spremni reći da ne vjeruju u Boga. Ne samo kod omladine nego i kod drugih slojeva populacije osjeća se još veći pad spremnih na izjavu o nevjeri. Tako se kaže da svaki peti stručnjak nije više spreman prihvatiti izjavu o nevjeri. „Oslobođenje” od 26. studenoga 1985. godine izvješćuje nas da je u toj pokrajini, po najsvježijim podacima, prisutno 35 raznih vjerskih zajednica. Sve je više mladih u crkvama, a sve ih se manje izjašnjava da su vjernici. To je raskorak koji zabrinjava.

Evo nekih podataka iz SR Hrvatske o kretanju religioznosti mladih. „Nedjeljna Dalmacija” od 24. studenoga 1985. godine izvješćuje da zagrebačko istraživanje religiozne situacije pokazuje kako su i religioznost i ateizam u nas masovne pojave i da djeluje i proces sekularizacije i proces stanovite revitalizacije svetog. U tom ispitivanju ispitanici su se kao vjernici izjasnili sa 46,6 %, neopredijeljenih je bilo 19,5 %, onih koji nisu vjernici 18 %, a ateista 17,8 %. „Nedjeljna Dalmacija” smatra da je situacija u zagrebačkoj regiji s obzirom na religioznost slična ili približno ista kao u drugim našim područjima. Ispitivanja u raznim gradovima 1980. godine pokazala su npr. da se samo 18 % studenata Splitskog sveučilišta deklariralo kao vjernici, u Makarskoj se 43,3 % ispitanika u dobi do 30 godina deklariralo kao katolici, a 5,45 % kao pravoslavni. Očito razmjer između 1980. i 1985. godine pokazuje velik porast religioznosti mladih. U anketi zagrebačkih srednjoškolaca 1983. deklariralo ih se 40 % kao vjernici. Podaci istraživanja iz 79, 80, 82. i 83. godine pokazuju i u Zagrebu i u drugim gradovima da se trend odvajanja od Crkve i od religije zaustavio. Srđan Vrcan smatra da ankete pokazuju kako jačaju veze između

jednog dijela omladinske populacije i religije. Onaj dio mladih koji je na ovaj ili onaj način vezan za religiju i Crkvu, pokazuje tendenciju jačanja i produbljivanja te svoje vezanosti. Štefica Bahtijarević tvrdi da se do 1983. godine nastavlja proces sekularizacije u zagrebačkoj regiji kod mladih od 18. do 27. godine. Tako je 1969. godine među njima bilo 40 % religioznih, a 1983. godine samo 27 %. No, istodobno, naglašava ona, to odvajanje od Crkve ne ide u smjeru ateizacije, nego nevjerovanja naprosto. Kod nas se drugim riječima događa da onaj dio omladinske populacije koji je religiozan učvršćuje svoju religioznost. Dakle, bar iz podataka do 1983. godine vidi se da se ne povećava broj religioznih, nego se produbljuje onaj broj religioznih koji su do sada to bili.

To produbljivanje svoje religioznosti iznosi „Večernji list“ od 20. kolovoza 1985. kad piše da su te godine mladi hodočasnici išli čak bosonogi od Solina do Sinja u svetište Sinjske Gospe. Iako je bio jednak broj kao i prošle godine, pokazuje se ipak da Crkva može i veće skupove načiniti ako hoće. Inoslav Bešker u „Vjesniku“ od 18. kolovoza 1985. piše da je to bio novi pokušaj proboja Crkve koji se iskazivao ne samo kroz vanjska obilježja. List „Intervju“ od 27. rujna 1985. piše da je ispitivanjem idejno-političkog profila splitske omladine (srednjoškolske) izašlo da na 1. mjestu stoji Majka Terezija sa 9,6 % glasova. Na drugom Rade Šerbedija sa 9,1 %, a na trećem papa Ivan Pavao II. sa 6,6 %.

Ovome možemo još dodati neformalne podatke koje mi sami vidimo da se nižu u našoj Crkvi. Iako se čini da vjeronauci ne okupljaju više ljudi nego prije, činjenica je da se na nekim vjeronaučima kvalitetnije radi. Na pojedinim se vjeronaučima naime ne samo govori nego i meditira na različite načine, zatim se moli i uvodi u molitvu i svečanije i organiziranije slavi liturgija. Na festivalima za duhovnu glazbu skupljaju se tisuće i tisuće mladih koji aktivno ili pasivno sudjeluju u tim festivalima. Razni pokreti i u svijetu i kod nas također okupljaju mnoštvo mladih. Među tim pokretima poznati su neokatekumeni, mali tečaj ili kursiljo, molitvene skupine, karizmatiska obnova, fokolarini i mnogi drugi. Osobito je poznat pokret Tai-zea, koji svake godine privlači mnoštvo naših mladih na tzv. Koncil mladih na raznim mjestima u svijetu.

Iz svega ovoga možemo zaključiti, kako to kaže i Erma Ivoš, jedan od istraživača religioznosti kod nas, kako su svi sociolozi jednodušni u tome da su religijska uvjerenja počela dobivati posve novo značenje, te da se religija premješta, ali ne iščezava. Nije riječ o nekom spektakularnom oživljavanju religije. Možemo reći da se u Crkvu vraćaju oni koji su prije bili religiozni, a nisu prakticirali vjeru. Istina je dakle ono što je rekao nadbiskup Šuštar: „Statistike u Crkvi otkrivaju da broj vjernika ne raste, nego pada. S druge pak strane vidimo da sve više ima onih koji traže i osobno se odlučuju, a sve manje onih koji su kršćani i dio Crkve samo iz navike i tradicije starijih. Tako Crkva dobiva novo lice. Sve više postaje Crkva mladih u smislu svjesnih, kritičnih, slobodnom odlukom uvjerenih kršćana... Tko pozna istinitost kršćanstva i zna što je zapravo cilj Crkve, shvatit će da je zanimanje mladih za Crkvu u njenoj duhovnoj i povijesnoj istinitosti sve veće.”

Iz svega ovoga vidimo ujedno ono što kaže Srđan Vrcan, da svi razlozi koje navode marksistički sociolozi kao korijen ovog buđenja religioznosti kod mladih i uopće u svijetu nisu dostatni da protumače ono što se događa.

Štefica Bahtijarević tvrdi da je ta religioznost izvana nametnuta mladima zbog neriješenih životnih pitanja i zbog nemoći egzistencijalnih odgovora.

U svakom slučaju religioznost kod mladih se budi. No, u tom buđenju religioznosti postoje dva pola. Jedan je pol fanatičan a drugi jednostavan i miran. Dok se u islamskom fundamentalizmu to događa fanatično, kao što je slučaj oko Homeina, dok se tako događa i u raznim istočnjačkim sektama, dotle se to kod kršćanskih pokreta (kao slučaj Majke Terezije) hodočašća u Crkvi i slavlja događa ponizno, produhovljeno i jednostavno.

Razlozi buđenja su razni. Povratak od izvanjskog prema unutarnjem ili povratak od uma k srcu, od teologije prema kontemplaciji jest veliki razlog revitalizacije crkvenih redova. Drugim riječima, gdje je povratak molitvi, tu se događa i revitalizacija Crkve. S druge strane razni pokreti i knjige koje govore o posmrtnom životu probudili su zanimanje za transcendentno i religiozno. Kao negativan razlog možemo navesti krize u svijetu i oko nas, ugroženost čovjeka na svim stranama i posebno razočaranje nad znanošću i ideologijama koje su obećavale raj i pravdu u svijetu. Prijeteći ratovi, terorizmi, nesigurnosti, podmetanje bombi, razne kamikaze kamionske i slične, atomsko oružje — sve to stvara psihozu u kojoj čovjek traži zaštitu jaču samo od ljudske sile. No, unatoč tome ostaje i ateizam kao jedan od mogućih odgovora na životne upite. Broj ateista ne opada, kao što više ne opada ni broj vjernika. No broj ateista ni ne raste, a ni broj vjernika ne raste spektakularno. Znači da se između ateista, Crkve i religija kriju još neki prostori u kojima ljudi nalaze odgovore na religiozna pitanja.

ZAKLJUČAK

Cilj ovog istraživanja bio je trostruk: 1. pozitivnim ispitivanjem otkriti da li se zaista događa buđenje duhovno-religiozne dimenzije u mladima, 2. otkriti uzroke toga buđenja i 3. pokazati perspektivu crkvenog pastoralna s mladima danas.

1. Istraživanja religioznosti današnjih mladih daju paradoksalne rezultate: raste broj religioznih, ali ne opada, nego čak ponegdje i raste, broj nereligioznih. Ili, raste broj crkvenih vjernika, ali ne onih koji bi došli iz nereligioznih redova. Ne raste broj obraćenja s nevjere u vjeru. U crkvenim redovima raste broj praktikanata. Pomak dakle nije iz nereligioznih u religiozne, nego iz vjernika nepraktikanata u vjernike praktikanate. Vjera se produbljuje u Crkvi i u religijama.

Istodobno raste još ponešto broj nereligioznih. No, ne toliko iz religioznih u nereligiozne, nego iz neopredijeljenih i ateista.

Unatoč tom paradoksalnom porastu vjernika i sekularizacije ipak je činjenica da se snažno budi religioznost kod mladih. Naime, velik broj mladih izjašnjava se religioznim, a da ne pristupa ni jednoj formalnoj religioznoj grupaciji. Drugim riječima u zraku visi senzibilnost za religiozna (možda ne i za religijska) pitanja. Stvarno se o tome govori, piše, mladi se okupljaju na meditacije, na hodočašća, na molitve, na proučavanje Svetog pisma, crkve i džamije su punije, ljudi više vjeruju u Božju egzistenciju, pokušavaju na bilo koji način doći u kontakt s transcendenci-

jom i Transcendentnim. U mladima je probuden osjećaj za sveto i za religiozno uopće. To je opća pojava u svijetu i kod nas. Buđenje je dakle sigurno na djelu, no zadržava se u svijesti i srcima te u iskustvu mladih, a ne očituje se još u sociološkom opredjeljivanju. Dakle, nakon pokršćanske došla je poateistička era, a sada slijedi religiozna.

2. Koji su uzroci i korijeni tog buđenja?

Među najčešće spominjanim razlozima tog buđenja spominje se kriza u svijetu i opća nesigurnost mladih. To mogu, međutim, biti poticaji i simptomi buđenja, ali ne i uzroci. Jednako i meditacije, knjige, okultne prakse, hodočašća i slično jesu simptomi, ali ne i korijeni. Buđenje je potaklo mlade da mole, meditiraju, traže transcendenciju, da se bave okultnim praksama. Uzroci i korijeni buđenja su u mladima. Događa se naime reintegracija u njima. Budući da je čovjek duh, duša i tijelo, u njemu će se stalno izmjenjivati razdoblja s naglašenim tjelesnim, psihičkim ili duhovnim praksama. Čovjek izgubi vlastitu ravnotežu i u napasti je da pre naglasi jedno na račun drugoga. Tad se u znaku pobune ili buđenja ponovno javlja zanemareni dio njega. Čovjek ne može ne biti religiozan. Čovjek ne može ne pitati za svoj iskon i svoj svršetak, za norme života, za smisao krivnje, za oslobođenje od patnje i smrti. Čovjeka transcendiraju svemir, transcendiraju ga savjest u kojoj ne odgovara ljudima i sebi nego Nekome iznad svemira i sebe. Čovjeka transcendiraju sloboda, ljubav, pravda, jer su one važnije od života, važnije od njegovih uvjerenja. Čovjeka transcendiraju priroda i svaki cvijet, jer mu ne zna projektanta. Transcendiraju ga njegovo vlastito tijelo, jer mu je darovano. On transcendiraju samoga sebe, jer je čitav sebi darovan. Tu su izvori buđenja. Stoga će oni uvijek biti prisutni. Ne bi čovjek tražio Boga kad ga već ne bi susreo u sebi.

3. Koje su perspektive pastorala mladih?

Ovo je razdoblje u kojem su mladi (kao i drugi ljudi) otvoreniji duhovnim vrednotama. Ne samo da ljudi slušaju i čuju religioznu riječ nego je i traže. No, važno ih je sada uvesti u autentičnu religioznu praksu. Oni su neka vrsta nevjernika za dublje proživljavanje religioznosti. Zato im je potrebna prva evangelizacija, misijska riječ. Potrebno ih je preko temeljnih egzistencijalnih vizija o životu uvesti u razumijevanje Božje riječi i onda ih učiti komunicirati u molitvi s Bogom. Ne bi se smjelo ništa pretpostavljati. To nije vrijeme teorije i pukih teoloških informacija, nego vrijeme prakse i iskustva, da bi se poslije toga produbljivale i dublje teorijske spoznaje. Mladi traže smisao u religioznim pitanjima i zato im ga treba egzistencijalno pokazati. Traže oslobođenje od krivnje i poroka i za to im treba molitva i Božja riječ. Oni traže iskustvo Boga, susret s Bogom, jer ih je meditacija i ine prakse učinila za to senzibilnima. Kateheze iz kojih se samo teoretski uči neće tu pomoći jer će to biti kao govor gluhome.

Dakle, evangelizacija je sada na redu. Nikakvo čudo da sadašnji papa Ivan Pavao II. govori o potrebi evangelizacije Evrope, naš nadbiskup o evangelizaciji kod nas, a biskupska sinoda 1974. i papa Pavao VI. 1975. o evangelizaciji Crkve. Dakle, mladi se bude i sad je na Crkvi, na nama, da se probudimo na novu pastoralnu praksu.

ZUSAMMENFASSUNG

Im vorliegenden Artikel unter dem Titel „Erweckung der geistig-religiösen Dimension bei den Jugendlichen“ wird die heutige religiöse Diagnose bei Jugendlichen durch soziologischen Untersuchungen registriert. Im ersten Teil werden Sekularisation und verschiedene Jugendbewegungen seit Anfang der sechziger Jahre dieses Jahrhunderts bis zu achtziger Jahre untersucht. Im zweiten Teil wird dann die weltweite Erweckung für die religiösen Erfahrungen im allgemeinen und insbesondere bei der Jugend behandelt. Im letzten Teil des Artikels werden die Ursachen dieser Erweckung entdeckt und die Perspektive für eine pastorale Arbeit mit der Jugend von heute gezeigt.